

КОВБАСЮК СТЕПАН ВАЛЕРІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри загальнотеоретичної юриспруденції*

ІНСТИТУЦІЙНА СТАБІЛЬНІСТЬ ТА ЦІЛІСНІСТЬ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Проблема цілісності держави бачиться, як вельми актуальна для державознавства. Це зумовлене тим, що дослідження складних структур є неможливим без визначення такої їх властивості як цілісність. Методологічною основою дослідження цілісності виступає холізм, вихідним положенням якого є розгляд цілого як якісно нового утворення яке має властивості і природу не тотожну властивостям і природі частин які утворюють ціле.

Як зазначали І. В. Блауберг та Б. Г. Юдин у своїй роботі «Понятие целостности и его роль в научном познании», на перше місце в наборі характеристик цілісних об'єктів різного роду слід поставити властивість інтегративності: цілісність характеризується новими якостями і властивостями, які не були притаманні окремим частинам (елементам), а виникають в результаті їх взаємодії в певній системі зв'язків. Це дійсно найважливіша особливість цілісних утворень, що дозволяє зрозуміти і всі інші специфічні риси цілого. До цих рис належать: виникнення нового в процесі розвитку; поява нових типів цілісності; поява нових структурних рівнів і їх ієрархічна підпорядкованість [1, с. 16].

В юриспруденції дослідження категорії цілісності акцентують увагу на таких характеристиках цілісності як стабільність, єдність та інтегративність. Філософське осмислення взаємозв'язку цілісності та стабільності систем виступає новою гранню усвідомлення сучасної картини світу, в якій ці категорії виражають ідею неподільності як матеріального, так і духовного світу. Основними корелятами цілісності в залежності від типів цілісності вважаються: внутрішню єдність і розвиток цілісності (діалектика), несуперечність (системна парадигма), відкритість (як можливість подолання гносеологічних бар'єрів класичного філософствування – постмодерні) [2].

Цілісність відноситься до числа атрибутивних параметрів будь-якої держави, характеризуючи єдність таких її ознак, як територіальна визначеність, внутрішня впорядкованість і взаємозумовленість структур і функцій, публічна влада і самоорганізація, адаптивність і відтворюваність, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз. Саме цілісність є запорукою дієздатності, історичного довголіття держави як системи [6, с. 353].

В рамках нашого аналізу варто спрямувати основну увагу на дослідження інституційної стабільності як основи побудови цілісної держави. Стабільність можна визначити як стан системи, за якого всі

її елементи збалансовані, здатні до збереження основних властивостей і цілісності. Стабільний стан системи не означає її незмінність. Будь яка система може і повинна розвиватися. Але при цьому зберігається її основа, сутнісні характеристики.

У системному сенсі вираз «стабільність» має досить чітке значення. Стабільність передбачає сталість інституційних зв'язків у суспільстві, наявність необхідних інститутів, в рамках яких формуються стійкі зв'язки між індивідами, а також цілей, стимулів і зворотних зв'язків, які є спонукальними мотивами або демотиваторами (інгібіторами) соціальної поведінки [4, с. 27–30].

Слід мати на увазі той факт, що якою б не була організація держави, її цілісність ніколи не може бути ідентичною цілісності всього суспільства, як явища, значно складнішого. Вони повинні відповідати та доповнювати один одного, але не можуть дорівнювати або бути тотожними один одному. За певних умов система цінностей суспільства, моральні та етичні норми, формування яких не завжди підпадає під раціональне теоретичне осмислення, можуть виявитись причиною глибоких перетворень. Тому політична, економічна та будь-яка цілісність держави завжди повинна будуватися від цілісності суспільства. Першочергове значення тут має цілісність політичної системи суспільства.

Ступінь стійкості і стабільності будь-якої системи визначається, як правило, її здатністю ефективно здійснювати прямий і зворотний зв'язок. Перша з них – це здатність системи впливати на суспільство за допомогою наявних в її арсеналі важелів управління. Друга передбачає максимально раціональне використання системою сигналів, що йдуть знизу (від суспільства), і коригування відповідно до них характеру управління. Чим якісніше використовується зворотний зв'язок, тим більш гнучка система, а значить, стійка і стабільна.

Можна виділити три основні складові інституційного чинника, що впливає на політичну стабільність:

- 1) рівень політичної активності населення;
- 2) рівень політичної інституалізації;
- 3) модель інституційної структури.

Особливо важливий третій компонент. Залежно від інституційної ієрархії (моделі інституційної структури), той чи інший владний інститут може робити визначальний внесок у забезпечення стабільності.

За своїм глибинним змістом інституалізація представляється своєрідною формою заміни непередбачуваної і спонтанної поведінки на передбачувані форми активності, які піддаються контролю і регулюванню. Як складний соціальний процес, інституалізація тягне за собою значні перетворення суспільно-політичного життя. Наслідки інституалізації проявляються в тому, що система інститутів служить надійним захистом від політичного екстремізму, непередбачуваності, волонтаризму, забезпечуючи високоорганізовані форми протікання політичного процесу. Також інституалізація політико-владних відносин розширює області, де політичні актори і перш за все особистість-

громадянин, вільні від свавілля, несподіванок, обмеження своїх прав і інтересів [7, с. 150].

Ключ до стабільного стану політичної системи в світовій історії мав різні види, але як мінімум одна складова залишалася незмінною в будь-якому суспільстві – політичні інститути. Потенціал їх впливу не тільки на стан політичної системи, а й суспільство в цілому незаперечно великий. Саме в здатності влади побудувати правильну (таку що відповідає вимогам політичної культури суспільства) інституційну структуру або ж модифікувати колишню без розриву з традиціями криється запорука успіху в досягненні політичної стабільності [3, с. 132].

Можна констатувати, що стабільність інституційної системи і відповідно цілісність політичної системи і держави значною мірою залежать від ефективності інститутів. Функціонування будь-якої соціальної системи виявляється успішним там, де її інститути ефективні і справедливі. За відсутності згоди щодо того, що справедливо і що несправедливо, індивідам важче координувати свої плани досить ефективно для досягнення взаємної вигоди. І навпаки, неефективні політико-правові інститути не можуть забезпечити справедливості і втрачають свою легітимність. Саме тому будь-якій великій соціальній реформі повинні передувати заходи, що забезпечують правову справедливість як умова її успіху. Бо тільки в цьому випадку така реформа може зустріти схвалення і підтримку громадян [5, с. 196].

Створення нової перспективнішою парадигми цілісності держави пов'язане з радикальними змінами і уявленнями про шляхи досягнення єдності суспільства. У менталітеті політичної еліти панує орієнтація на гомогенну цілісність держави, що виключає будь-яке інакомислення, відмінність в мовах, в той час як справжня єдність політичної нації ґрунтується на спільності економічних зв'язків, взаємної зацікавленості в задоволенні матеріальних і духовних потреб за допомогою нарощування ефективності спільних зусиль різних за своїм етнічним і соціальним складом регіонів країни.

Найважливішою умовою зміцнення цілісності держави виступає подальше вдосконалення демократичного механізму оптимізації інтересів центру, який уособлює загальний рівень потреб суспільства і регіонів, що представляють специфічні інтереси окремих частин країни. При цьому важливо не загострювати вимоги гомогенізації суспільства, а створювати сприятливі умови для подолання тих відмінностей, які перешкоджають об'єднанню на все міцнішою економічною і соціокультурною основі [2].

Отже забезпечення інституційної стабільності та цілісності сучасної держави повинно ґрунтуватися на створенні системи інститутів держави здатних здійснювати прямий і зворотній зв'язок із суспільством в першу чергу в рамках політичної системи суспільства. Основою такої системи повинні стати сучасні правові цінності свободи справедливості і рівності, а осново державного управління повинні стати демократичні інститути.

Список використаної літератури:

1. Блауберг И. В., Юдин Б. Г. Понятие целостности и его роль в научном познании. М., 1972. 48 с.
2. Бобкова Е. М. Укрепление целостности государства как условие устойчивого социального развития. *Теория и практика общественного развития*. 2017 № 1. [Режим доступа] http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2017/1/sociology/bobkova.pdf
3. Гаджиев Х. А. Роль политических институтов в обеспечении политической стабильности. *Теории и проблемы политических исследований*. 2016. № 3. С. 123–135.
4. Лагутін В. Д. Інституційна природа суспільної стабільності в Україні. *Економічна теорія та право*. № 1 (32). 2018. С. 23–37.
5. Максимов С. И. Справедливость и эффективность как критерии оценки права. *Проблеми законності*: респ. міжвідом. наук. зб. Харків, 2001. Вип. 49. С. 195–204.
6. Общая теория права и государства: учебник / Под ред. В. В. Лазарева. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 1996. 472 с.
7. Рыбаков А. В. Общественные эффекты институционализации политико-властных отношений. *Социально-гуманитарные знания*. 2004. № 2. С. 146–156.

Ключові слова: держава, цілісність, інституційна стабільність, інститут, інституціалізація.

Ключевые слова: государство, целостность, институциональная стабильность, институт, институционализация.

Key words: state, integrity, institutional stability, institution, institutionalization.

ВОЛЬВАК ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

*Національна академія Служби безпеки України,
старший викладач*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0

Слід відзначити, що єдиного підходу до визначення терміну «правове регулювання» у зв'язку з його історичним та діалектичним розвитком у юридичній літературі до цього часу не склалось. В одному випадку правове регулювання – це вплив, який здійснюється за допомогою права та інших юридичних засобів впливу на суспільні відносини [1, с. 92–93], або здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення охорони і розвитку [2, с. 229]. В інших випадках правове регулювання розглядається як впорядкування суспільних відносин за допомогою норм права та інших правових засобів [3, с. 151]; юридичне закріплення та охорону суспільних відносин шляхом застосування правових засобів [4, с. 342]; впорядкування поведінки учасників